
دیپلماسی فرهنگی

و

منافع ملی

تألیف

دکتر د. ماسحور

(استاد علوم سیاسی و روابط بین الملل دانشگاه گیلان)

دکتر احمدعلی خلیلی

(دکترای روابط بین الملل و عضو هیئت عالی دانشگاه صدا و سیما)

تهران-۱۳۹۵

عنوان و نام پدیدآور : دیپلماسی فرهنگی و منافع ملی / تألیف رضا سیمبر، احمدعلی مقیمی.
مشخصات نشر : تهران: آکادمیک: انجمن علمی ایرانی روابط بین الملل، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری : تب، ۲۱۶ ص.: مصور، جدول، نمودار.
فروست : جهان آکادمیک؛ ۱.
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۹۹.
رده بندی کنگره : DSR ۱۳۹۵۶۵ ۹ س ۶ ف /
رده بندی دیویی : ۵۵۰۹۶۱۱/۳۲۷
شماره ثبت: ۴۵۰۴۷۸۹ / بشناسی ملی

عنوان: دیپلماسی فرهنگی و منافع ملی
تألیف : دکتر رضا سیمبر، دکتر احمد علی مقیمی
انتشارات : آکادمیک-انجمن علمی ایرانی روابط بین الملل
شابک : ۹۷۸۶۰۰۹۶۱۷۲۸۹
نوبت انتشار: اول ۱۳۹۵- تهران
قیمت : ۲۰۰۰۰ تومان
تیراژ : ۵۰۰ نسخه
چاپ : دانشگاه خوارزمی

دفتر مرکزی: خیابان قائم مقام، بالاتر از خ مطهری، کوچه دهم، پلاک ۱۰، واحد یک

تلفن: ۸۸۵۳۶۷۳۶

فروشگاه شماره ۱: خیابان مفتح جنوبی، نرسیده به خ انقلاب، واحد انتشارات دانشگاه خوارزمی

تلفن : ۸۱۵۸۲۲۴۴

پست الکترونیکی: academicpub1@gmail.com / وبسایت: www.academicpub.ir

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار...
۲	فصل اول: کلیات دیپلماسی فرهنگی
۱	۱-۱ مقدمه
۲	۱-۲ تعریف دیپلماسی فرهنگی
۵	۱-۳ تاریخچه دیپلماسی فرهنگی
۱۱	۱-۴ مدل دیپلماسی فرهنگی
۱۲	۱-۵ تعاریف و راه ها
۱۴	۱-۵-۱ فرهنگ ایرانی
۱۴	۱-۵-۲ منافع ملی:
۱۶	۱-۵-۳ دیپلماسی
۱۷	۱-۵-۴ دیپلماسی فرهنگی:
۱۹	۱-۵-۵ قدرت نرم
۲۱	فصل دوم: سیر تحول تاریخ دیپلماسی
۲۳	۲-۱ سیر تحول تاریخی دیپلماسی در چشم انداز کلان
۲۳	۲-۲ دیپلماسی دوران باستان
۲۴	۲-۳ دیپلماسی سنی
۲۴	۲-۴ دیپلماسی کلاسیک
۲۵	۲-۵ دیپلماسی نوین
۲۵	۲-۶ دیپلماسی جنگ سرد
۲۶	۲-۷ دیپلماسی هزاره سوم (دیپلماسی اقتصادی)
۲۷	۲-۸ مفاهیم و مبانی فرهنگ در دیپلماسی
۲۹	۲-۸-۱ فرهنگ عمومی

- ۳۰ ۲-۸-۲ فرهنگ سیاسی
- ۳۰ ۲-۸-۳ فرهنگ ملی
- ۳۱ ۲-۸-۴ هویت ملی در سایه فرهنگ ملی
- ۳۲ ۲-۸-۵ فرهنگ و تمدن
- ۳۳ ۲-۹ دیپلماسی فرهنگی:
- ۳۵ ۲-۱۰ اهمیت دیپلماسی فرهنگی
- ۳۶ ۲-۱۱ اهداف دیپلماسی فرهنگی
- ۳۶ ۲-۱۲ ابزار دیپلماسی فرهنگی
- ۳۶ ۲-۱۳ ارزش دیپلماسی فرهنگی
- ۳۷ ۲-۱۴ فوائد استفاده از دیپلماسی فرهنگی
- ۳۷ ۲-۱۵ ارتباط دیپلماسی فرهنگی با دیپلماسی عمومی
- ۳۹ ۲-۱۶ ارتباط دیپلماسی فرهنگی با باغ ملی
- ۴۰ ۲-۱۷ ارتباط دیپلماسی فرهنگی با بوداجر
- ۴۱ ۲-۱۸ ارتباط دیپلماسی فرهنگی با ۱۰۰ میار المللا
- ۴۱ ۲-۱۹ ارتباط دیپلماسی فرهنگی با قدرت نرم
- ۴۳ ۲-۲۰ دیپلماسی / در چشم انداز خرد
- ۴۳ ۲-۲۱ مرحله تدوین و اجرای دیپلماسی در سیاست خارجه
- ۴۵ ۲-۲۲ نظریه‌های دیپلماسی فرهنگی
- ۴۵ ۲-۲۲-۱ نظریه ضد فرهنگی مازکس
- ۴۷ ۲-۲۲-۲ نظریه اثبات گرای امیل دورکیم در فرهنگ
- ۴۸ ۲-۲۲-۳ نظریه ایده آلیستی ماکس وبر در فرهنگ
- ۴۹ ۲-۲۲-۴ نظریه واقع گرا و نو واقع گرایی در فرهنگ
- ۵۱ ۲-۲۲-۵ نظریه نظام جهانی و الرش‌تاین در فرهنگ
- ۵۲ ۲-۲۲-۶ نظریه سازه انگاری در فرهنگ
- ۵۳ ۲-۲۲-۷ نظریه نوکارکردگرایی قدرت نرم در دیپلماسی فرهنگی و ایران
- ۵۵ ۲-۲۲-۸ نظریه دیپلماسی عمومی (دیپلماسی فرهنگی و ارتباطات) نای در قدرت نرم

۵۶	۲-۲۳ دیپلماسی فرهنگی ایران
۵۹	۲-۲۴ نقش عوامل داخلی و بین‌المللی در دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۶۳	فصل سوم: نقش فرهنگ در دیپلماسی
۶۵	۳-۱ مقدمه
۶۵	۳-۲ عناصر مشترک فرهنگی ایران
۶۶	۳-۲-۱ حوزه تمدنی
۶۶	۳-۲-۲ حوزه فرهنگی،
۶۷	۳-۲-۳ حوزه روز
۶۸	۳-۲-۴ حوزه فراتمدنی
۶۹	۳-۳ ظرفیت فرهنگی ایران
۷۰	۳-۴ دین
۷۶	۳-۵ جغرافیای فرهنگی ایران
۷۸	۳-۶ بهره‌بردن از ابزار تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات
۷۹	۳-۶-۱ استفاده از رسانه‌های مکتوب
۸۰	۳-۶-۲ استفاده از رسانه‌های مجازی
۸۲	۳-۷ استفاده از ابزار دیپلماسی رسمی در روابط فرهنگی
۸۳	۳-۸ بهره‌گیری از قراردادهای و کنوانسیون‌های بین‌المللی در روابط فرهنگی
۸۴	۳-۹ شناخت ساختار حاکمیتی و سیاست فرهنگی کشور هدف
۸۴	۳-۱۰ ارتباط با مقامات رسمی فرهنگی کشور
۸۵	۳-۱۱ رعایت کنوانسیون‌های بین‌المللی در زمینه تبادل فرهنگی
۸۷	۳-۱۲ به‌کارگیری از نیروهای متخصص و ساختار مناسب سازمانی علمی
۸۹	۳-۱۳ استفاده از ابزار دیپلماسی غیررسمی در روابط فرهنگی
۸۹	۳-۱۳-۱ ارتباط با افکار عمومی
۹۰	۳-۱۳-۲ ارتباط با نخبگان و اندیشمندان
۹۱	۳-۱۳-۳ ارتباط با سازمان‌های غیردولتی (NGO) ها
۹۳	۳-۱۳-۴ فعالیت در سازمان‌های بین‌المللی فرهنگی

- ۹۴ ۴-۱۳-۳ فعالیت در اکو، به عنوان نهاد فرهنگی در منطقه جغرافیای تمدن ایران
- ۹۵ ۴-۱۳-۳ فعالیت در آسیسکو، به عنوان نهاد همگرایی کشورهای اسلامی
- ۹۷ ۴-۱۳-۳ فعالیت در یونسکو، به عنوان نهاد فرهنگی جهان

فصل چهارم: ارزیابی دیپلماسی فرهنگی ایران

- ۱۰۳ ۴-۱ ارزیابی دیپلماسی فرهنگی ایران
- ۱۰۴ ۴-۲ تأثیر بنیادین دیپلماسی فرهنگی از موقعیت سرزمینی و جغرافیایی فرهنگی ایران
- ۱۰۶ ۴-۳ تأثیر بنیادین برخی مولفه های فرهنگی ایران در دیپلماسی
- ۱۰۶ ۴-۳-۱ ناصر سازنده فرهنگ
- ۱۰۸ ۴-۳-۲ خصوصیات و ارزش های ملی
- ۱۰۹ ۴-۳-۳ فرهنگ سیاسی
- ۱۱۱ ۴-۳-۴ ایدئولوژی و مذهب
- ۱۱۲ ۴-۴ تأثیر برخی از مؤلفه ها، قدرت نرم ایران در دیپلماسی فرهنگی
- ۱۱۳ ۴-۴-۱ جهان گرایی بودن فرهنگ ایرانی
- ۱۱۵ ۴-۴-۲ آموزش پذیر و آموزش دهنده فرهنگ با
- ۱۱۵ ۴-۴-۳ توجه به آیین الهی و مذهب در انقلاب اسلامی
- ۱۱۷ ۴-۴-۴ هنر و معماری
- ۱۱۸ ۴-۴-۵ زبان و ادبیات فارسی
- ۱۲۰ ۴-۴-۶ جاذبه های توریستی
- ۱۲۶ ۴-۵ اقدامات فعلی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۲۶ ۴-۵-۱ تکیه بر انقلاب اسلامی
- ۱۲۸ ۴-۵-۲ تکیه بر رهبری هوشمندانه
- ۱۲۹ ۴-۵-۳ تکیه بر موقعیت جغرافیای ایران
- ۱۳۰ ۴-۵-۴ توجه به حوزه تمدنی اسلامی- ایرانی در عرصه جهانی
- ۱۳۲ ۴-۵-۵ توجه به ژئوپلیتیک شیعه
- ۱۳۴ ۴-۵-۶ توجه به هویت ملی
- ۱۳۵ ۴-۶ خلق فرصت های جدید در دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

- ۱۳۵ ۴-۶-۱ استفاده از عناصر مشترک فرهنگی با سایر کشورها
- ۱۳۷ ۴-۶-۲ استفاده از جغرافیای فرهنگی
- ۱۳۸ ۴-۶-۳ استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی
- ۱۳۸ ۴-۶-۴ استفاده از تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات
- ۱۴۶ ۴-۷ چالش‌های دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۴۶ ۴-۷-۱ عدم تصمیم‌سازی و مدیریت فرهنگی منسجم
- ۱۴۹ ۴-۷-۲ نبود کادر مجرب و متخصص در اجرا
- ۱۵۰ ۴-۷-۳ عدم شناسایی دقیق از محیط داخلی و خارجی در دیپلماسی
- ۱۵۲ ۴-۷-۴ نبود برنامه صحیح در امور مدیریت استراتژیک فرهنگی
- ۱۵۳ ۴-۸ سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران در منطقه با تأکید بر جنبه‌های روابط فرهنگی
- ۱۵۴ ۴-۸-۱ روابط فرهنگی ایران با اتحادیه عرب
- ۱۵۶ ۴-۸-۲ روابط فرهنگی ایران با ترکیه
- ۱۵۸ ۴-۸-۳ روابط فرهنگی ایران با کشورهای آسیای مرکزی
- ۱۶۰ ۴-۸-۴ روابط فرهنگی ایران با کشورهای قفقاز - تور
- ۱۶۳ ۴-۸-۵ روابط فرهنگی ایران با افغانستان
- ۱۶۵ ۴-۸-۶ روابط فرهنگی ایران با پاکستان
- ۱۶۹ ۴-۹ توجه به برنامه ریزی استراتژیک فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۷۳ ۴-۱۰ نقاط قوت و ضعف برنامه ریزی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۷۵ ۴-۱۱ چشم‌انداز برنامه‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سطح کلان

پیشگفتار...

جمهوری اسلامی ایران، با داشتن فرهنگی کهن و پویا و نیز تمدنی متعالی که تأثیرات عمیق و گسترده‌ای در مناطق پیرامونی خود گذاشته است، امروزه می‌تواند با بهره‌گیری از دیپلماسی فرهنگی به نحوی مطلوب نفوذ فرهنگی خود را در بسیاری از کشورهای جهان به‌ویژه مناطقی که در آن دارای تاریخ و پیشینه‌ای مشترک با حوزه تمدنی خود را دارد، افزایش دهد. همچنین این کشور می‌تواند به‌مانند بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته جهان با تکیه بر فناوری‌های نوین ارتباط عمومی - رسانه‌های قدرتمند به گسترش فرهنگ خود در میان ملل دیگر اقدام نماید. در صورت چنین اقداماتی، چنان قدرتی می‌رسد که امروزه معروف به قدرت نرم است. این کشور با استفاده از قدرت نرم خود، ملت‌های منطقه خاورمیانه و جهان را به پیروی از فرهنگ و اهدافش متقاعد کرده و نتیجه به خواست نهایی خود یعنی همراه کردن دولت‌ها با سیاست‌های خویش دست می‌یابد. از این رو، جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر ظرفیت‌ها و عناصر فرهنگی، از قدرت بالفعل به بالقوه در زمینه دیپلماسی فرهنگی و در نهایت قدرت نرم خواهد رسید. برای اجرای آن، تاکتیک‌ها و راهبردهای فراوانی در این خصوص فراهم است؛ اما آنچه در این کتاب اهمیت دارد، آن است که دیپلماسی فرهنگی چه تأثیری بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران دارد؟ جایگاه دیپلماسی فرهنگی در سیاست خارجی، آن تا چه حد جدی و مهم است؟ سازوکارهای کنونی دیپلماسی فرهنگی آن تا چه اندازه در دوره به و جهان اثربخش است؟ آیا الگوی مدون و مشخصی وجود دارد؟ و مؤلفه‌های دیپلماسی فرهنگی در سیاست خارجی آن کدامند و چه ارتباطی میان قدرت نرم و دیپلماسی فرهنگی وجود دارد؟

کتاب حاضر سعی کرده است با تجزیه و تحلیل ضمن پاسخ به سؤالات فوق، اهمیت دیپلماسی فرهنگی در روابط بین‌الملل جهان باهدف ارزیابی دیپلماسی فرهنگی بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران بپردازد؛ چون‌که دیپلماسی فرهنگی نقش بنیادین در حفظ منافع ملی جمهوری اسلامی ایران دارد. میان ارزیابی اقدامات و سازوکارهای فعلی دیپلماسی فرهنگی و خلق فرصت‌های جدید در سیاست خارجی آن، ارتباط وجود دارد. در سیاست خارجی آن در خاورمیانه الگو و مدل علمی و پیش رو در حوزه دیپلماسی فرهنگی که بتواند در خور شأن و

جایگاهش باشد، دیده نمی‌شود. برای ارزیابی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران نیاز به الگوی مطلوب است.

با توجه به اهمیت دیپلماسی فرهنگی در برنامه‌ریزی استراتژیک و افزایش درک و آگاهی آن در افکار عمومی ملت‌ها و دولت‌ها و عرصه فرهنگ یک ملت به ملت‌ها و نهادها و سازمان‌های دیگر کشورها با عنایت به تجارب گذشته و نفرت افکار عمومی از جنگ و خونریزی، دولت‌ها ترجیح می‌دهند به جای هزینه بسیار سنگین نظامی برای پیشبرد روزافزون تکنولوژی و فضای مجازی اقدام نمایند. امروزه عامل فرهنگی نسبت به سایر ابعاد اقتصادی، سیاسی، نظامی از قدرت مدیریت و تأثیرگذارتر برخوردار است. از این‌رو کشورها با به‌کارگیری سرمایه فرهنگی، از ظرفیت ملی در جهت رسیدن به اهداف و منافع ملی دلخواه خود می‌رسند. از طرفی تکرر در ارتباطات و تعاملات بین‌الملل بیشتر از طریق دیپلماسی صورت می‌گیرد، به‌نوعی هویت انسان‌ها و ملت‌ها دچار تحول دیدار است، لذا ضرورت نگاه جدید به دیپلماسی فرهنگی امری اجتناب‌ناپذیر است. از دید فقهی با تأکید بر مادی راهکارهای قدرت محور در حل چالش‌ها و مناقشات جهانی و برقراری امنیت بین‌المللی ضرورت استفاده از دیپلماسی فرهنگی در میان دولت‌ها را دوچندان کرده است.

کتاب حاضر با توجه به اهمیت ذکرشده در دیپلماسی فرهنگی و فراهم نمودن الگویی خاص برای ایجاد یک سیستم در روابط فرهنگی جمهوری اسلامی ایران با کشورهای منطقه خاورمیانه و جهان ضروری دانسته و در این رابطه مؤلفه‌های مؤثر فرهنگی و میزان تأثیرگذاری آن و همچنین سازوکارهای کنونی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ظرفیت‌ها و چالش‌های آن‌ها در نهایت آسیب‌شناسی و روابط فرهنگی ایران با دیگر کشورهای منطقه خاورمیانه مورد ارزیابی و تأثیر دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سیاست خارجی پررنگ شده است.

دکتر رشاد سیمر

(استاد علوم سیاسی و روابط بین‌الملل دانشگاه گیلان)